

Tieslietu ministrija

Cietušo tiesību aizsardzība kriminālprocesā

Indra Gratkovska

Krimināltiesību departamenta direktore

2015.gada 26.novembrī

Tieslietu ministrija

- 2012. gada 16. novembrī spēkā stājās Eiropas Parlamenta un Padomes **direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus** un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI (Direktīva)
- Direktīva jāievieš līdz **2015. gada 16. novembrim**
- **Direktīvas galvenie mērķi ir:**
 - nodrošināt, lai noziegumos cietušie saņemtu atbilstīgu informāciju, atbalstu un aizsardzību un varētu piedalīties kriminālprocesā;
 - nodrošināt, ka pret cietušajiem izturas ar cieņu, iekļautīgi, profesionāli, bez diskriminācijas.
- Likumprojekts «Grozījumi Kriminālprocesa likumā» ir atbalstīts Saeimas sēdē 1. lasījumā.

Tieslietu ministrija

I. Grozījumi Kriminālprocesa likumā (Cietušo direktīva)

Grozījumos Kriminālprocesa likumā ietvertās izmaiņas

➤ Atzīšana par cietušo:

- ✓ Ja cietusī persona ir mirusi, par cietušo varēs atzīt arī neregistrētos laulātos (personas, ar kuru dzīvoja kopā un ar kuru tai bija kopīga (nedalīta) saimniecība);
- ✓ Ja persona sakarā ar fiziskiem vai psihiskiem trūkumiem pati nespēj izteikt savu gribu būt par cietušo, personu atzīs par cietušo bez viņas piekrišanas.

➤ Cietušā pārstāvība:

- ✓ Ja sakarā ar fiziskiem vai psihiskiem trūkumiem personu par cietušo atzīs bez viņas piekrišanas, viņu pārstāvēs kāds no viņas tuviniekiem. Ja šādam cietušajam nebūs tuvinieku, tad viņu pārstāvēs advokāts.
- ✓ Ja kaitējums izdarīts nepilngadīgai personai, kura uzturas Latvijas Republikā bez KPL 104. panta otrajā daļā minēto personu klātbūtnes (māte, tēvs vai aizbildnis, viens no vecvecākiem u.t.t.), cietušo varēs pārstāvēt tā pilngadīgā persona, kura uzturēšanās laikā LR ir atbildīga par nepilngadīgo.

Tieslietu ministrija

I. Grozījumi Kriminālprocesa likumā

➤ Papildus pamattiesības kriminālprocesā:

- ✓ saņemt kontaktinformāciju saziņai par konkrēto kriminālprocesu;
- ✓ saņemt informāciju par pasākumiem personas, tās tuvinieku un viņa mantas aizsardzībai apdraudējuma gadījumā;
- ✓ saņemt informāciju par pieejamo atbalstu un medicīnisko palīdzību.

➤ «Īpaši aizsargājams cietušais»:

- ✓ nepilngadīgais;
- ✓ persona, kura cietusi no konkrēta noziedzīga nodarījuma, (n.n., kas vērsts pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību; vardarbības ģimenē; naida nozieguma; cilvēku tirdzniecības);
- ✓ persona, kura garīga rakstura vai cita veselības traucējuma dēļ pati nespēj izmantot savas procesuālās tiesības;
- ✓ persona, kurai noziedzīga nodarījuma rezultātā, iespējams, radīti smagi miesas bojājumi vai psihiskas dabas traucējumi;
- ✓ atvērtā kategorija - noziedzīga nodarījuma rezultātā iegūtā kaitējuma dēļ cietušais ir īpaši ievainojams un nepasargāts no atkārtota apdraudējuma, iebiedēšanas vai atriebības.

Tieslietu ministrija

I. Grozījumi kriminālprocesa likumā

➤ Cietušā atzīšana par īpaši aizsargājamu:

- ✓ Īpaši aizsargājama cietušā statusu norādīs lēmumā par personas atzīšanu par cietušo.
- ✓ Tiesa personu par īpaši aizsargājamu atzīst KPL 96. panta ceturtajā daļā noteiktajā kārtībā (līdz tiesas izmeklēšanas sākumam pirmās instances tiesā, lēmumu ierakstot protokolā).
- ✓ Personu var atzīt par īpaši aizsargājamu arī pēc tam, kad ir pieņemts lēmums par atzīšanu par cietušo, - tiklīdz ir kļuvis zināms, ka cietušais ir atzīstams par īpaši aizsargājamu.

➤ Īpaši aizsargājama cietušā tiesības un aizsardzība:

- ✓ tiesības piedalīties procesuālajās darbībās kopā ar uzticības personu;
- ✓ tiesības saņemt informāciju par apcietinātā un notiesātā atbrīvošanu vai izbēgšanu no ieslodzījuma vietas. Ja būs saņemts cietušā lūgums sniegt informāciju:
 - procesa virzītājam būs jānosūta cietušajam informācija par apcietinātās personas atbrīvošanu vai izbēgšanu, tiklīdz viņam par to būs kļuvis zināms;
 - ja persona tiks notiesāta, procesa virzītājam informācija par cietušā pieteikumu būs jānosūta Ieslodzījuma vietu pārvaldei.

Tieslietu ministrija

I. Grozījumi Kriminālprocesa likumā

- ✓ tiesības lūgt, lai viņa dalība tiesas sēdē notiktu, izmantojot tehniskos līdzekļus;
 - ✓ kriminālprocesā agrāk sniegtu nepilngadīgā liecību varēs nolasīt vai atskaņot tiesas sēdē, ja uz šādu nepieciešamību norādīs psihologs;
 - ✓ krimināllieta par noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību (ne tikai nepilngadīgā) būs jāiztiesā slēgtā tiesas sēdē.
-
- Līdz vecuma noskaidrošanai cietušajam ir nepilngadīgā cietušā tiesības.
 - Lai uzsāktu kriminālprocesu par tīšu vieglu miesas bojājumu, izvarošanu un seksuālu vardarbību, nebūs nepieciešams pieteikums no personas, kurai radīts kaitējums.

Tieslietu ministrija

II. Cietušo atbalsta tālrunis

➤ Direktīvas 8.panta 3.punkts.

Dalībvalstis veic pasākumus, lai izveidotu bezmaksas un konfidenciālus speciālistu atbalsta dienestus, kas papildinātu vispārējos cietušo atbalsta dienestus vai būtu to sastāvdaļa, vai dotu iespēju cietušo atbalsta organizācijām vērsties pie jau pastāvošām specializētām iestādēm, kas sniedz šādu speciālistu atbalstu.

- Ministru kabineta 2015. gada 28. jūlija noteikumi «Grozījumi Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumos Nr.869 «Juridiskās palīdzības administrācijas nolikums»» .
- ✓ Juridiskās palīdzības administrācija nodrošinās **tālruņa 116006** „Palīdzības dienests noziegumu upuriem” darbību, slēdzot deleģēšanas līgumu ar biedrību «Skalbes»;
- ✓ Tiks sniegts emocionāls atbalsts noziegumu upuriem, kā arī sniegta informācija par viņu tiesībām un iespējām tās izmantot, kā arī vērsties attiecīgajās organizācijās.
- ✓ Tālruņa numurs būs pieejams **no 2016. gada 1. janvāra.**

Tieslietu ministrija

III. Grozījumi Krimināllikumā (noziedzīgi nodarījumi pret nepilngadīgo tikumību un dzimumneaizskaramību)

➤ Likumprojekts «Grozījumi Krimināllikumā» (Saeimā pieņemts 3. lasījumā 12.11.2015)

Būtiskākās izmaiņas:

- ✓ Kvalificējošā pazīme – mazgadība (papildināt KL 162.panta otro daļu un 162.¹ pantā paredzot jaunu otro daļu)
- ✓ Noilgums:
 - ❑ 20 gadi no dienas, kad cietusī persona sasniegusi 18 gadu vecumu, ja noziegums bijis vērsts pret nepilngadīgas personas tikumību un dzimumneaizskaramību;
 - ❑ 30 gadi no dienas, kad cietusī persona sasniegusi 18 gadu vecumu, ja izdarīts noziegums, par kuru var piespriest mūža ieslodzījumu.
- Palielināt brīvības atņemšanas sankciju (KL 162.panta pirmajā daļā no 3 uz 5 gadiem un 162.¹ pantā no 1 uz 4 gadiem, tādējādi klasificējot tos kā smagus noziegumus, par kuru neziņošanu varēs saukt pie kriminālatbildības)
- Papildsods - probācijas uzraudzība:
 - ❑ nosakāma obligāti (grozījumi KL 161. un 162.¹ pantā)
 - ❑ piemērojama no 1 – 5 gadiem (šobrīd 1-3 gadi)

Tieslietu ministrija

IV. Grozījumi Kriminālprocesa likumā (izvērtēšanas ziņojums)

- **Likumprojekts «Grozījumi Kriminālprocesa likumā» (Saeimā pieņemts 3. lasījumā 12.11.2015)**

Prokuroram kā procesa virzītājam būs obligāts pienākums pieprasīt izvērtēšanas ziņojumu no Valsts probācijas dienesta par KL XVI nodaļā paredzēto nodarījumu.

Tieslietu ministrija

V. Noziedzības novēršanas padomē nolemtais

2015.gada 26.oktobrī Ministru kabinetā notika Noziedzības novēršanas padomes (Padome) sēde, kurā tika pārrunāti Tieslietu ministrijas priekšlikumi turpmākajiem valdības rīcības virzieniem **bērnu aizsardzībai no noziedzīgiem nodarījumiem pret dzimumneaizskaramību.**

Padome nolēma, ka turpmākajām darbībām jābūt vērstām šādos virzienos:

- Sabiedrības un atbildīgo dienestu informētības un zināšanu stiprināšana;
- Sodu politikas pilnveidošana;
- Notiesāto personu resocializācijas pilnveidošana;
- Starpinstitucionālās sadarbības attīstīšana;
- Mediju izpratnes veicināšana cietušo personu aizsardzības nodrošināšanā.

Ministrijām līdz **2016.gada 31.janvārim** jā sagatavo priekšlikumus par konkrētiem pasākumiem atbalstīto rīcības virzienu īstenošanai. Tieslietu ministrijai jā apkopo sagatavotos priekšlikumus un līdz **2016.gada 15.februārim** jā iesniedz tos izskatīšanai Noziedzības novēršanas padomē.

Tieslietu ministrija

V. Noziedzības novēršanas padomē nolemtais

Papildus Padome nolēma, ka

- Veselības ministrijai nepieciešams izstrādāt **grozījumus Ārstniecības likumā**, paplašinot to institūciju loku (piemēram, bāriņtiesa un sociālais dienests), kas saņem informāciju par iespējamiem bērna tiesību pārkāpumiem un līdz 2016.gada 1.februārim jāiesniedz likumprojektu Ministru kabinetā.
- Iekšlietu ministrijai nepieciešams izvērtēt iespējas izveidot **Valsts policijā speciālu struktūrvienību**, kas izmeklētu noziedzīgus nodarījumus, kuros iesaistīti nepilngadīgie, un par izvērtējuma rezultātiem līdz 2016.gada 15.februārim jāinformē Padomi.
- Izglītības un zinātnes ministrijai sadarbībā ar Iekšlietu ministriju, Tieslietu ministriju un Labklājības ministriju **jāizvērtē informācijas apriti saistībā ar pedagogu sodāmības fakta konstatēšanu**, kā arī jāizvērtē iespēju nodrošināt **automātisku datu apmaiņu starp Soda reģistru un Pedagogu reģistru** attiecībā uz ziņām par pedagoga sodāmību un līdz 2016.gada 15.februārim jāiesniedz priekšlikumus aprites pilnveidošanai izskatīšanai Noziedzības novēršanas padomē.

Tieslietu ministrija

V. Noziedzības novēršanas padomē nolemtais

Eiropas Padome ir pieņēmusi lēmumu **18.novembri** uzskatīt par **Eiropas dienu, kas veltīta bērnu aizsardzībai no seksuālas ekspluatācijas un seksuālas vardarbības** un aicinājusi dalībvalstis organizēt pasākumus, kas veltīti šai dienai. Eiropas Padome ir informēta, ka šī diena sakrīt ar Latvijas Republikas Proklamēšanas dienu.

Ievērojot minēto, Padome sēdē tika noteikts, ka Eiropas diena bērnu aizsardzībai no seksuālas ekspluatācijas un seksuālas vardarbības veltītās aktivitātes Latvijā 2015.gadā notiek **2015.gada 23.novembrī**.

Vienlaikus ar Padomes lēmumu ministrijām līdz **2016.gada 31.janvārim** uzdots sagatavot un iesniegt Padomē priekšlikumus par to, kādas aktivitātes organizējamas Eiropas dienā bērnu aizsardzībai no seksuālas ekspluatācijas un seksuālas vardarbības **2016.gadā**.

Eiropas dienas bērnu aizsardzībai no seksuālas ekspluatācijas un seksuālas vardarbības aktivitāšu norises datumu 2016.gadā paredzēts noteikt **nākošajā Padomes sēdē**.

Tieslietu ministrija

Paldies par uzmanību!

Krimināltiesību departamenta direktore **Indra Gratkovska**
67036961, Indra.Gratkovska@tm.gov.lv

Sagatavoja:

S.Dzalbe, Krimināltiesību departamenta juriskonsulte